

An abstract painting featuring a yellow fox-like animal in the foreground, rendered with thick, expressive brushstrokes. The background consists of various colors including teal, grey, and dark red, also created with visible brushwork. The overall style is expressive and textured.

MICHAEL KÖHLMEIER

Idila
sa psom
koji se utapa

LEYKAM
international

Michael Köhlmeier
IDILA SA PSOM KOJI SE UTAPA

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o.
Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Igor Crnković

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© 2021 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Idylle mit ertrinkendem Hund”. © 2008
Deuticke in der Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H. Wien

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija RH u Godini čitanja.
Gefördert durch das Bundesministerium Kunst,
Kultur, öffentlicher Dienst und Sport Österreich.

ISBN 978-953-340-115-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001094515.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
Lorenz Helfer: Slika br. 0147/2021, ulje na platnu
Fotografija: Günter König

Michael Köhlmeier

IDILA SA PSOM KOJI SE UTAPA

S njemačkoga preveo
Igor Crnković

Zagreb, 2021.

Leykam international

za Moniku

za Olivera

za Undine

za Lorenza

za našu dragu Paulu

Jedan i drugi sjede na obali Stare Rajne očekujući anđela. Kako bi, možda, proveo noć s njima. Hladno je, ali oni se ne usuđuju spavati u autu jer strah ih je da ne propuste dolazak anđela. Misle: anđeo nas sigurno neće čekati. Ako zaspimo, anđeo nas neće probuditi.

Paula Köhlmeier

Jedan i drugi

1.

Dr. Beer lektorirao je samo tri moje knjige. Rad na četvrtoj prekinuo je, kako mi je poručio u jednome rukom pisanu pismu, „nakon razmatranja zdravstvenoga stanja”. Ali znam koji je bio pravi razlog. Sramio se preda mnom – zbog događaja koji su se odvijali tijekom naše posljednje suradnje: one priče sa psom. Možda mu neće biti po volji što ovdje pričam tu priču. Ali: on nije tek bio moj lektor, već i učitelj, koji je oduvijek naglašavao kako književnost koja ima obzira prema ikome ili ičemu ne vrijedi ništa.

Tek nekoliko dana prije tog događaja ponudio mi je da budemo na *ti*. Tomu se nikada nisam nadao! Nisam mogao zamisliti da taj čovjek čak i svoju vlastitu ženu (za čije postojanje – a poznavali smo se već osam godina! – tada nisam ni znao) oslovljava s *ti*. Tog čovjeka nisam mogao dovesti u vezu s pojmovima kao što su supruga, ljubavnica ili pak obitelj; nisam čak mogao zamisliti ni da je imao roditelje; pa i uobičajene životne kategorije kao što su djetinjstvo ili mladost uporno su odbijale opisati njegov život kao ljudsko biće uspoředivo sa mnom. To što sam ga ubuduće trebao zvati Johannes djelovalo mi je poput grča koji se uvijek iznova ponavlja i nikada neće popustiti. Dakako, izbjegavao sam ga oslovljavati imenom. Ni on se nije mogao priviknuti na moje ime; bilo je to očito, na gotovo uvredljiv način očito.

Oslovio sam ga imenom tek jedan jedini put. Kad sam ga predstavio svojoj ženi. „Ovo je Johannes”, rekao sam tada. U našem alemanskom dijalektu prije imena stavlja se član, što je u njegovim ušima

zacijelo zvučalo neukusno. Meni je to odgovaralo; taj je član znatno povećavao fizičku distancu, ponovno uspostavljajući red kojim sam bio zadovoljan jer je bio pouzdan poput temperature vode na morskom dnu.

Priznajem da sam, unatoč tomu, poželio čuti svoje ime iz njegovih usta, barem jednom – kao čin ravnoteže, kao znak jednakosti naših vrijednosti. Nikada se nisam mogao osloboditi osjećaja da on na meni provodi male, prikrivene testove; ne nužno kako bi utvrdio griješim li u čemu, već više kako bi me nadzirao nekom vrstom očinskoga razumijevanja, dakle u svakom slučaju dobrohotno (što bi, zapravo, bilo još i bizarnije). Tek što sam mu izgovorio ime, smjesta sam se posramio. I on je to primijetio. Kao da sam ga preduhitrio i pogodio ga u slabu točku prije nego što je on uspio uočiti moju. Obratio se Moniki i oslovio je – demonstrativno? – našim prezimenom.

Njegovo prvo *ti* izrečeno je tijekom telefonskog razgovora, i to – u to doskora

više nisam sumnjao – slučajno. Možda je u tom trenutku s njim bio netko koga je tikao, a ja sam se uključio usred razgovora – što, međutim, također nisam mogao zamisliti, iz jednostavna razloga što uopće nisam mogao zamisliti da bi taj čovjek mogao imati prijatelje, a zacijelo bi jedino nekomu takvom dopustio da mu se obraća imenom. Najvjerojatnijim mi se činilo da je upravo čitao kakvu knjigu ili rukopis, neku nadasve uspjelu scenu u kojoj – tko zna – možda razgovaraju dvojica prijatelja, a on se toliko udubio u taj izmišljeni svijet da se na trenutak, unatoč zvonjavi telefona, nije mogao otrgnuti toj fikciji pa ju je ponio sa sobom u mislima i kroz telefonsku slušalicu do moga uha.

Ni to mi se objašnjenje nije činilo prihvatljivim: dr. Beer bio mi je lektor, navršio je šezdeset godina i u svim relevantnim osvrtima na njemačko izdavaštvo bio je na glasu kao jedan od najkompetentnijih stručnjaka, a nas dvojica dotad nikada nismo razgovarali ni o čemu drugom doli o književnosti, osim o vremenu i prometu

u Frankfurtu, a ne poznajem nikoga tko bi se s njime upustio u bilo kakav drugi smisleni razgovor. Unatoč tomu, oduvijek sam sumnjao u to da njega zapravo uopće ne zanimaju romani i pripovijesti, novele ili eseji, zapleti, likovi, dijalozi; da ga jednostavno književnost nimalo ne zanima, već isključivo virtuoznost u ophođenju s njom; da mu je na srcu zapravo nešto posve drugo. Međutim, nisam imao ni najblažeg pojma što bi to moglo biti. Čovjek dvostruka života? On bi taj izraz u rukopisu podcrtao valovitom crtom i, kad bismo tijekom rada došli do tog mjesta, rekao: „Meni se osobno sviđaju ovakvi izrazi, stoga bih volio da ste ovaj stavili u odgovarajući kontekst, ali ovako vas moram zamoliti da ga zamijenite nekim drugim.”

Sam je jednom prilikom za sebe izjavio: „Ja sam Learova Luda.” Pritom je izostavio odgovor na pitanje: tko je njegov Lear? Tko bi se uopće želio uspoređivati s tim patnikom?

Nitko nije znao što je radio nakon što bi navukao svoj ogrtač, podignuo ovratnik,

rastvorio kišobran, pozdravio se s vratarkom i napustio zgradu nakladničke kuće. Čak ni je li se zaputio kući autobusom, podzemnom željeznicom, osobnim automobilom, pješice ili biciklom. Kući? Kako li mu je izgledao dom? Na zidovima njegova ureda stajali su regali od poda do stropa prepuni knjiga, a za razliku od njegove kolegice s odjela za stručnu književnost, čije su knjige, s iznimkom jedne police na kojoj su stajali priručnici, sve bile izdanja matične naklade, njegove su djelovale poput kakve privatne biblioteke. Bilo je među njima njemačkih klasika, ruskih pjesnika, kao i Amerikanaca, sabrana djela D. H. Lawrencea, Josepha Conrada (njegov – i moj – omiljeni pisac) i Luigija Pirandella, francuskih i irskih liričara, međutim, ponajprije filozofskih tekstova. On je, rekao mi je jednom – šturo i otresito, tek nakon što sam ga dvaput pitao – studirao filozofiju i napisao disertaciju na temu Husserlove fenomenologije. Husserlove knjige i literatura o Husserlu činile su otprilike četvrtinu njegove biblioteke. Je li se, dakle, samo ondje, u uredu,

odvijao njegov život pisca i čitatelja, njegov intelektualni život? Zašto ne? A u slobodno vrijeme odlazio je na kuglanje s poreznim savjetnicima i odvjetnicima ili je pripadao kakvu bajkerskom klubu, ili se s kompićima vucarao po kafićima? Zašto ne? Međutim, nisam mogao zamisliti da takav čovjek ima kompiće; upravo zato što nisam *želio* zamišljati da uopće ima privatni život.

O privatnom životu Learove Lude također se ništa ne zna. I nitko ne zna vjeruje li u ono što govori. Riječi su Ludino oruđe, jedino za koje zna.

A onda je telefonski, nakon tog u jednome nepromišljenom trenutku izrečena *ti*, rekao: „Predlažem da se ubuduće oslovljavamo *na taj način*.”

Ta se riječ više nije mogla povući bez uvrede. Ni s njegove ni s moje strane. Ali on je ipak u svojoj ponudi nadasve pomno vodio računa o tomu da je ne izgovori još jednom...

Ponad svega, predložio je da ovaj put ne dolazim ja k njemu u Frankfurt, već

da će on mene posjetiti u Hohenemsu kako bismo radili na rukopisu – pritom je zvučao kao da se istog trena prepao svoje vlastite zamisli, to mi nikako nije moglo promaknuti, ali tada je i to već bilo izgovoreno. Pretpostavio sam da vjerojatno nije proračunao posljedice te nove situacije, da bi naime tom *ti* trebalo pridodati nešto praktične primjene kako ne bi poput prijetućega stalaktita ostalo visjeti nad svakom ubuduće izgovorenom riječi, pa se sada našao u još nelagodnijem položaju.

Dok sam držao u ruci slušalicu gledao sam van kroz prozor, kao da bih *na taj način* mogao pobjeći od te navale intimnosti. Između nas uvukla se šutnja koja je bila poput utrke. Čuo sam, i on je čuo, kako on, kako ja, pokušavamo sastaviti rečenicu u koju bi se dala uklopiti ta riječca, kod mene prvi put, kod njega drugi, no u svakom slučaju tako da djeluje neusiljeno. Vidio sam ga pred sobom (toga nevelikog, nježnog čovjeka, brzih, preciznih i vrlo specifičnih pokreta) kako blagim odmahivanjem glave

započinje i na jednak način dovršava svoju rečenicu.

Sniježilo je toliko gusto da sam jedva uspijevaao raspoznati susjednu kuću, poput sjene u magli. Snijeg je padao već tjednima. Bio je siječanj te zime 2006., koju su obilježile obilne snježne padaline. Sjetio sam se kako mi je dr. Beer jednom prilikom pričao da svakodnevno odlazi u šetnju, najmanje sat vremena, i da taj običaj održava od svoje tridesete godine.

Rekao sam: „Ako ti dolaziš...” – nisam uspio ne naglasiti tu riječ – „... ponesi dobre čizme za naše šetnje, kao i debeli kaput i kapu.”

„Hoću”, rekao je. „Sviđa li ti se ovakva zima?”

„Sviđa li se tebi?” uzvratio sam pitanjem.

„Da, jako”, rekao je. „A tebi?”

„Mislim da baš i ne.”

Nakon smrti moga oca početkom osamdesetih godina Monika i ja smo se s djecom preselili u kuću mojih roditelja u Hohenemsu. U našoj se ulici od moga

djetinjstva nije gotovo ništa promijenilo. Jedino su susjednu kuću jednom prilikom ožbukali i to je sve. Iz njezina se krova još uvijek izdiže mali limeni dimnjak, za koji nemam pojma čemu služi, nikad to nisam doznao, ali mojoj sestri i meni služio je kao mjerač dubine snijega. Sjećam se jednoga jedinog puta, mora da je to bilo ranih šezdesetih godina, kada ga je snijeg potpuno zatrpao te ga se uopće više nije moglo vidjeti, na njegovu je mjestu ostala tek nježna izbočina ispod snijega. Sada se nije mogla prepoznati čak ni ta izbočina, dimnjak je bio potpuno prekriven snježnom masom koja je ležala na krovu. Proteklih sam tjedana svakoga jutra ustajao u sedam sati kako bih u mraku račistio put do naših kućnih vrata. Poštar mi je dao do znanja da u protivnomu više neće donositi poštu. Lijevo i desno od malenoga puteljka na koji sam se ograničio (otprilike širine saonica) uzdizali su se snježni brežuljci viši od čovjeka. Ljutilo me je što je ralica prolazila tek nakon poštara, pa bi ponovno zatrpala prilaz do kuće, a ponekad je i popodne drugi

put prolazila našom ulicom, a nerijetko i po treći put tijekom noći.

Monika i ja više gotovo i nismo izlazili iz kuće. Odlazili smo jedino u nabavku sa sanjkama, možda svaka tri dana. Planinarenje Schlossbergom, na koje je Monika svake zime odlazila šest dana u tjednu, uopće nije bilo moguće. Jednom je pokušala i odustala nakon što je već poslije prvoga zavoja do pasa upala u snijeg. S kuhinjskoga prozora mogli smo dalekozorom promatrati šumu koja se uzdizala iznad kamene stijene. Borovi su djelovali poput bijelih čunjeva bez kontura, koji više nalikuju umjetničkim djelima Christa i Jeanne-Claudea negoli prirodnim pojavama.

Pitao sam ga želi li da mu rezerviram sobu.

Bez oklijevanja ili daljnijega komentara odgovorio je jednostavno: „Ne.”

„Jasno je,” protumačila je Monika nakon što sam spustio slušalicu i detaljno joj prepričao naš telefonski razgovor, „... on namjerava prenoćiti kod nas. Pa to je sasvim

razumljivo. Sad ti je prijatelj, a prijatelja ne možeš smjestiti u hotel.”

„Prijatelj?”

„Nego što drugo!? Ta bilo je već i vrijeme. Postoji li netko kome si posljednjih godina više ogolio svoju dušu?”

„Što misliš pod *ogolio*?”

„Ne trebam ti objašnjavati što ta riječ znači.” (*On* bi tu riječ podvrgnuo temeljitom propitivanju.)

„Tebi sam se, na primjer, više ogolio.”

„Jesi. A inače?”

„Moglo bi naravno biti”, argumentirao sam mlako, „i da on radije želi da mu tajnica rezervira sobu. Da me ne želi time zamarati. Da je to tako mislio.”

„Da iz Frankfurta rezervira sobu? Ovdje, u Hohenemsu? Ima li ovdje uopće hotela? Osim one krčme Schiffle, gdje ti je krčmar prije četrdeset godina umalo razbio nos?”

Međutim, još mi je nevjerojatnijim djelovalo to što mi se taj kultivirani čovjek bez ikakve najave, u nekoliko minuta telefonskog razgovora, toliko uvukao u život

i da se to ni u kom slučaju nije dogodilo slučajno, već doista s namjerom. Ili sam prevideo neke prethodne signale?

Što znači *ogoliti dušu*?

On bi rekao: „Pripazite na taj izraz!” Ili, nakon našega telefonskog razgovora: „Pripazi na taj izraz! Koristi se njime samo ako si svjestan njegove dihotomije, naime, stapanja boli i užitka. Onaj koji se ogoljuje boji se tog čina, ali istodobno i želi biti povrijeđen. Ako se njegovo značenje čini previše izdašnim za svrhu koju želiš postići, nemoj upotrebljavati taj izraz. Zamijeni ga nekim slabijim i umjesto toga opiši kakav odjevni predmet ili gestu ili izraz lica – ali budi oprezan s dramtiziranjem lica! Ili u zagrade umetni preciznu malu esejističku crticu ili kakvu anegdotu, onako, takoreći usputno, samo je pritom nemoj zaboraviti poslije još negdje podrobnije objasniti, tako da ne ostane klimavom i ne djeluje kao da je proizvoljno umetnuta.”

Analizirati tekst s njime bila je avantura koja je mogla odvesti duboko u nepoznatu, nepredvidivu tamu, stoga je bilo vrlo

zamorno. Kolege koji su objavljivali u drugim nakladničkim kućama zavidjeli su mi na suradnji s njim. Njima je za lekturu romana od dvjesto stranica trebao najviše jedan dan. U većini slučajeva lektori bi ispravljeni rukopis poslali poštom, autori bi unosili ispravke u tekst na računalu – pod uvjetom da su se s njima slagali – o otvorenim pitanjima raspravilo bi se telefonski, i to je to. Dr. Beer bi na to samo odmahnuo glavom (štedljivo, na svoj uobičajeni način). Njegov uzor bio je Maxwell Perkins, lektor Ernesta Hemingwaya, F. Scotta Fitzgeralda i Thomasa Wolfea. Legenda govori da je Perkins nakon godine dana rada snop s više od tisuću i petsto stranica djela *Pogledaj dom svoj, anđele* sažeo na nama poznato izdanje od nešto više od sedam stotina stranica. Dr. Beer također je rado spominjao i Gordona Lisha, lektora Raymonda Carvera. Pokazao mi je posljednju stranicu jedne priče u Carverovu izvorniku i pokraj nje stavio verziju koju je lektorirao Lish, koja je, kao prvo, po opsegu sadržavala tek četvrtinu izvorne verzije, a kao drugo, nije

se ponavljala ni jedna jedina riječ; koju je, dakle, Lish u potpunosti iznova napisao, i to, uvjeravao me je dr. Beer, ne tražeći Carverovo odobrenje. Rekao je da takvo shvaćanje lektoriranja smatra pravim zločinom, ali pritom se nasmiješio – onako ironično, na prkosni ili zavjerenički način, ovisno o tomu kako će tko protumačiti taj osmijeh i je li posvećen Carveru ili Lishu (ja sam pretpostavio da je zavjerenički; da se on, naime, doživljavao suborcem Gordona Lisha, kojega su kritičari u više navrata proglašavali trbuhozorcem Raymonda Carvera, jer je radikalno sažimanje, stil tipičan upravo za Carvera, rezultat njegove lekture, dakle njegov izum – u što mu kritičari, međutim, nisu povjerovali jer sve su Lishove knjige redom bile neuspješne).

Povodom šezdesetog rođendana dr. Beera *Frankfurter Allgemeine Zeitung* objavio je u subotnjem prilogu poduži intervju s njim (pod naslovom: „Mister točnosti”), u kojem je opisao svoju metodu rada. Vrlo je rano, objasnio je, otkrio da je „ono što ne zvuči dobro u uhu i sadržajno uvijek

manjkavo”. Stoga on inzistira na tomu da mu autor sporne odlomke pročita naglas, jednom, dvaput, triput.

To se, draga moja Monika, zove istinskom posvećenošću!

Dok sam osluškivao svoj glas, koji tijekom tog postupka nije bio ništa drugo do mjerni uređaj za otkrivanje mojih vlastitih nedostataka, događalo se da bih se počeo plašiti te tajanstvene (on je uistinu mrzio tu riječ) osobe koja sam bio, koja je poznata pod mojim imenom i koja je očito imala veći bitak od mene samoga, a kojoj sam ja pripisivao tek ulogu asistenta dr. Johannesesa Beera. On je preko pojedinačnih riječi stavljao kirurško platno s prorezom točno na sredini, koje izolira predmet interesa od svih ostalih organa, kako bi mogao bolje ispitati njegovo značenje i, slijedom toga, njegov sjaj unutar pojedinačne rečenice i širega rečeničnog sklopa. Kao da smatra mogućim da govorimo različitim jezicima koji tek slučajno zvuče jednako. Bio je to moj tekst; on mu je vjerovao, ali nije vjerovao meni, njegovu autoru. Ja sam

pak vjerovao svome lektoru, ali sam gubio povjerenje u vlastiti tekst. Uvijek sam bio svjestan da bi se navodna harmonija u tren oka mogla pokazati pogrešnom, s obzirom na to da se čak i suglasnost nije temeljila ni na čemu drugom osim na „riječima, riječima, riječima...” – A ipak, uvijek sam ja bio taj koji je zahtijevao: *Učini me boljim!*

A sada se konačno *on* podignuo na noge zahtijevajući nešto od mene? Naime, znak jednakosti između naših vrijednosti? Je li *on* to sada inzistirao na tomu da se *on* ogoli *meni*? Na primjer, za vrijeme dugih šetnji po snijegu, koje bi – izvan vidokruga drugih razumnih bića – završili tako da bi se naposljetku zagrlili međusobno si položivši ruke na potiljak, dovoljno kruto da ne djeluje poput milovanja – dva muškarca u zrelijim godinama, s više ili manje čvrstim načelima, poput dvojice prijatelja.

„Vjerojatno je upravo tako”, rekla je Monika. „To lako mogu zamisliti. Ti si mu simbol svih autora o kojima se u svome životu brinuo. Slučajno si to baš ti. Njegov posljednji autor, njegova zadnja knjiga.”

„Doista vjeruješ u to?” pitao sam.

„Mislim da je dobro za *tebe* da ti vjeruješ u to. A možda uistinu i jest tako.”

Sutradan poslijepodne otišao sam po njega na kolodvor. Podignuo je svoj kovčeg na saonice – veliko aluminijsko čudo teško kao da planira ostati s nama tri tjedna – te smo zajedno vukli saonice ulicom koja je još uvijek više nalikovala na skijašku stazu na kojoj je bilo više tragova sanjki i skija nego automobilskih guma.

„Ako ponovno počne sniježiti, teško ćemo moći odlaziti u šetnje”, rekao sam.

Monika nas je čekala ispred kuće. Ogrnula se mojom starom zelenom *Lumberjack* kariranom košuljom boje mahovine s kožnatim zakrpama na ramenima i mahala nam. Od jutra je osjetno zatopljelo. Nebo je cijeloga dana bilo modro kao u travnju. Sada su se ponovno navlačili oblaci, ali ne snježni. Nadao sam se da će zapuhati topli fen. Međutim, i on bi se morao svojski potruditi da se izbori s ovim snježnim spektaklom.

Dr. Beer nakratko mi je dodirnuo ruku (što je u meni izazvalo *déjà vu* efekt, kao da me je u nekome drugom životu već netko drugi na jednak način upozorio na predstojeću nesreću). Tiho, tako da Monika nije mogla čuti, rekao je: „Molim te, nemoj se uvrijediti. Znaš, ja svaki dan moram najmanje dva sata provesti *sam*, hodajući. Obvezno *sam*. Po svaku cijenu: *hodati* i biti *sam*.”

Zatim me je još jednom dodirnuo, ovaj put za struk, prepustio mi uže saonica i ispružene ruke krenuo ususret Moniki. Pozdravio ju je toliko srdačno da mi se ona namrštila. Ja sam je, naime, upozorio da se taj dr. Beer nikada nikome ne bi nasmijao.

Prema tonu njezina glasa čuo sam da joj se svidio na prvu. A i ona se svidjela njemu.